

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎี

ในการวิจัยเรื่อง พุทธศาสนานิกายเถรวาทในฐานะการทูตเชิงวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม มีผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของทั้งสองประเทศ ที่ต้องการเพิ่มระดับความสัมพันธ์ระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น โดยใช้เครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นผลมาจากการปรับตัวของหน่วยงานต่างๆของภาครัฐบาลต่อปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในประเทศเป็นตัวกำหนดนโยบายในการกระชับความสัมพันธ์ของทั้งไทยและเวียดนาม ที่มีความหลากหลายในมิติความสัมพันธ์ต่อกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้ทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ เพื่อเป็นกรอบคิดในการศึกษา โดยใช้ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics Theory) แนวคิดการทูตเชิงวัฒนธรรม แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา และแนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

2.1.1 ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics Theory)

แนวคิดทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน ถือกำเนิดมาจากแนวความคิดของเจมส์ โรสเนาว์ (James Rosenau) โดยมีสาระสำคัญคือ เนื่องจากในปัจจุบันนี้โลกจะหดเล็กลงเนื่องจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีและการคมนาคมสื่อสารเป็นไปได้อย่างสะดวกสบายและรวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นที่ตระหนักกันดีว่าระบบการเมืองภายในประเทศเกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมที่ใหญ่กว่าระบบการเมือง คือ มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี กายภาพ เป็นต้น และขณะเดียวกันย่อมได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมด้วย ส่วนระบบการเมืองระหว่างประเทศก็เกิดในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันก็ส่งผลจากลักษณะบางประการที่เกิดในแต่ละรัฐด้วย

วัตถุประสงค์ของแนวทางทางการเมืองเกี่ยวพัน คือ การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเหลื่อมกันของระบบภายในประเทศกับระบบระหว่างประเทศ ที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมซึ่งเริ่มจากระบบหนึ่งในประเทศและเข้าไปมีผลอีกระบบหนึ่งระหว่างประเทศ โรสเนาว์ได้เสนอแนวคิดหลายประการที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างระบบระหว่าง

ประเทศกับระบบการเมืองของประเทศ โดยมีแนวแนวคิดสำคัญดังต่อไปนี้ (ปรัชญา เวสารัชช, 2550 : 81-84)

1. ผลจากนโยบาย (Policy outputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมซึ่งเริ่มจากภายในระบบการเมืองหนึ่ง (เช่นรัฐ) และส่งต่อไปกระทบสภาพแวดล้อม เช่น ระบบระหว่างประเทศ หรือสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตัวอย่างเช่น ประเทศเยอรมนีและญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง มีนโยบายก้าวร้าวมุ่งขยายอำนาจทางทหารจึงมีความวุ่นวายในโลก

2. สิ่งที่กระทบสภาพแวดล้อม (Environmental inputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมที่เกิดโดยรัฐ กลุ่มบุคคลหรือองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งกระทบสภาพแวดล้อม เช่น ระบบระหว่างประเทศเปลี่ยนจากระบบดุลแห่งอำนาจมาเป็นระบบที่อำนาจรวมอยู่ที่มหาอำนาจบางประเทศ เพราะมีการพัฒนาทางเทคโนโลยีด้านอาวุธโดยสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต การพัฒนาเช่นนี้เป็นสิ่งที่กระทบสภาพแวดล้อม

3. ผลจากสภาพแวดล้อม (Environmental outputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและกระทบหรือรองรับโดยระบบการเมือง ตัวอย่างเช่น การที่มีการแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์มากขึ้น ทำให้หลายรัฐต้องพัฒนาและมีอาวุธนิวเคลียร์

4. สิ่งที่กระทบนโยบาย (Policy inputs) หมายถึง ผลของพฤติกรรมซึ่งเข้ามาป้อนสู่การกำหนดนโยบาย โดยผลพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากสภาพแวดล้อมนอกระบบการเมือง เช่น สงครามในอินโดจีนทำให้กลุ่มประเทศอาเซียนต้องปรับนโยบายความร่วมมือระหว่างกัน สงครามเป็นสิ่งที่กระทบนโยบาย

การศึกษาของโรสเนา (Rosenau) ได้มีการอธิบายในเรื่องของความเกี่ยวพันระหว่างกระบวนการของ “ปัจจัยภายใน” และ “ปัจจัยภายนอก” ดังนี้

ปัจจัยภายใน (Internal Factors) ซึ่งประกอบด้วย

1. ตัวแสดง (Actors) ได้แก่ เจ้าหน้าที่บริหารหรือคนในคณะรัฐบาล เจ้าหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการทหาร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มผู้นำ

2. ทักษะคติ (Attitudes) ได้แก่ อุดมการณ์ วัฒนธรรมการเมือง และมติดมหาชน

3. สถาบัน (Institutes) ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ระบบราชการ สถาบันทางการเมือง การเลือกตั้ง ระบบพรรค ระบบการสื่อสาร และสถาบันสังคม

4. กระบวนการ (Processes) ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม และการดึงคนเข้าร่วมในกระบวนการการเมืองและสังคม การขยายความหรือชี้แจงผลประโยชน์ การรวบรวมผลประโยชน์ การกำหนดนโยบาย การบริหารนโยบาย และกระบวนการรวมตัวหรือแตกสลายของกลุ่มคน

ปัจจัยภายนอก (External Factors) ซึ่งประกอบด้วย

1.สภาพแวดล้อมประชิด (Contiguous Factors) หมายถึง ระบบการเมืองอื่นซึ่งอยู่ประชิดพรมแดนของระบบการเมืองที่กำลังศึกษา เช่น ระบบการเมืองที่ศึกษา คือ ประเทศไทย สภาพแวดล้อมประชิดก็ได้แก่ลาว กัมพูชา พม่า และมาเลเซีย อันจะนำไปสู่ปรากฏการณ์ต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์อันดีฉันท์มิตร การแข่งขันในประวัติศาสตร์

2.สภาพแวดล้อมภูมิภาค (Regional Factors) หมายถึง ระบบการเมืองอื่นในภูมิภาค เช่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับสภาพแวดล้อมประชิด แต่จะกว้างกว่าสภาพแวดล้อมประชิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของภูมิภาค ลักษณะของวัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนา

3.สภาพแวดล้อมสงครามเย็น(Cold War Factors) หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงแข่งขันและขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจในสงครามเย็น ซึ่งในสภาวะในปัจจุบันสงครามได้สิ้นสุดลงแล้วพร้อมๆกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการแข่งขันกันในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารได้เข้ามาแทนที่การแข่งขันกันสะสมอาวุธ

4. สภาวะแวดล้อมทางเผ่าพันธุ์ (Racial Factors) หมายถึง ความคาดหวัง แนวโน้ม และความขัดแย้งภายนอกของระบบการเมืองซึ่งสภาวะแวดล้อมนี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีเผ่าพันธุ์หรือเชื้อชาติต่างกัน

5.สภาพแวดล้อมทางทรัพยากร (Resources Factors) หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดซึ่งเกี่ยวข้องกับ การผลิต ดำเนินการและใช้สินค้าและบริการทั้งหมดในโลกภายนอกของระบบ เช่นระบบการค้าระหว่างประเทศ

6. สภาพแวดล้อมทางองค์การ (Organization Factors) หมายถึง สถาบันและกิจกรรมขององค์การระหว่างประเทศต่างๆ

2.1.2 แนวคิดการทูตเชิงวัฒนธรรม

การทูตเชิงวัฒนธรรม (Cultural Diplomacy) หมายถึงกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในกรอบกว้างๆ ทั้งภาษา ความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ ประเพณี วิทยาการความรู้ การกีฬาและวิถีชีวิต ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึที่ดีต่อกันโดยใช้แนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะซึมลึกเพื่อให้เข้าถึงประชาชน (สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2552 : 72)

เนื่องจากสังคมโลกในวันนี้แคบลงทุกวัน ในขณะที่เดียวกันกลับมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งในอีกซีกโลกหนึ่งอาจเกี่ยวพันและส่งผลกระทบต่ออย่างคาดไม่ถึงกับอีกหลายประเทศที่อยู่คนละซีกโลก วันนี้ผลประโยชน์ของประชาชนคนไทยและของประเทศไทยย่อมผูกพันกับสังคมโลกอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ขณะที่เราไม่อาจปฏิเสธความแตกต่างความหลากหลายที่มีอยู่บนโลกใบนี้ การแข่งขันของประเทศต่างๆ ในเวทีโลก ไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยการแข่งขันเสมอไป วันนี้เราได้เห็นการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีอยู่ในภูมิภาคเดียวกันเพิ่มมากขึ้น การนำความเหมือนและความแตกต่างมาหลอมรวมให้เป็นจุดแข็งร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกประเทศไปเสียแล้ว ไม่เว้นแม้แต่กับประเทศมหาอำนาจ ดังนั้นการสร้างมิตรกับทั้งประเทศที่อยู่ใกล้และอยู่ไกลให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่ประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับประเทศต่างๆ ให้ได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับผลประโยชน์ของชาติ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประเทศที่มีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจไม่มากนักอย่างเช่นประเทศไทย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2548 : 15)

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ว่ากับประเทศใดก็ตาม แม้ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลต่อรัฐบาลจะเป็นไปด้วยดีมีความใกล้ชิดสนิทสนม แต่หากในความรู้สึกของประชาชนยังมีความหวาดระแวง มีความรู้สึกถูกกดขี่ครอบงำด้วยเหตุจำเป็นทางเศรษฐกิจ มีความจงเกลียดจงชังซึ่งกันและกันจากความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ และมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องจากความเชื่อหรืออิทธิพลของสื่อ ไร้พรมแดน ในขณะที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับประชาชนอาจนำไปสู่การบาดหมาง และการเข้าใจผิดต่อกันนั้นอาจยากลำบากในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับรัฐบาลขึ้นตามมาได้อย่างง่ายดาย

การส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีที่มีต่อกันในระดับประชาชนกับประชาชน (people-to-people contact) จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญและความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้ก้าวหน้าราบรื่น

การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่างประเทศนั้น สหรัฐอเมริกาซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกได้ใช้วัฒนธรรมเครื่องมือในการดำเนินนโยบายด้านต่างประเทศ ในสมัยประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. โรสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) โดยเริ่มใช้นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี (Good Neighbour Policy) กับประเทศลาตินอเมริกา มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเริ่มมีการก่อตั้งกองความร่วมมือทางวัฒนธรรมขึ้นในกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2481 โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ริเริ่มให้มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประเทศอื่นๆ ผสมผสาน และโฆษณาชวนเชื่อให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นแบบอเมริกัน

ในปี พ.ศ. 2488 ได้ริเริ่มงานองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และให้มีการประเมินผลและบรรยากาศการดำเนินงานทางวัฒนธรรม มีการลงนามความตกลงการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศอาร์เจนตินา กิจกรรมทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่แล้วเป็นผลจากความร่วมมือจากภาคเอกชน เช่น สถาบัน Smithsonian ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาในการจัดสรรหนังสือ ตำราเรียน เครื่องมืออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ ไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ห้องสมุด เบนจามิน แฟรงคลิน (Benjamin Franklin) ในประเทศเม็กซิโก เป็นต้น

ในการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา มีองค์กรหลายแห่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งทางตรงและทางอ้อม และองค์กรเหล่านั้นสามารถทำให้รัฐบาลเห็นว่าผลของโครงการความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมนั้น สามารถแยกออกจากการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลได้ และในสมัยประธานาธิบดีเคนเนดี ได้ให้ความสนใจจุดประสงค์ของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและปรับเปลี่ยนนโยบายอีกครั้งโดยให้เหตุผลว่า “เพื่อเพิ่มความเข้าใจร่วมกันและผูกพันอย่างแน่นแฟ้น โดยอาศัยการสาธิตผลสำเร็จและการพัฒนาทางการศึกษาและวัฒนธรรม ร่วมสร้างสันติสุขและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนสหรัฐฯ และประเทศอื่นๆรวมทั้งประชาชาติทุกชาติในโลก เพิ่มพูนความร่วมมือด้านการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ทั้งยังเป็นการช่วยพัฒนาความสนิทสนมเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อความสงบสุขของประชาชาติทุกชาติในโลก” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536 : 6-7)

ในเรื่องการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากสหรัฐอเมริกาแล้วจะเห็นว่าประเทศต่างๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและสหภาพโซเวียต ก็ให้ความสำคัญมากเช่นกัน เช่น ในปี พ.ศ. 2502 รัฐบาลอังกฤษจ่ายเงินจำนวน 65 ล้านดอลลาร์สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและสารสนเทศแก่สำนักงาน British Council ใน 72 ประเทศในระบายนั้น ฝรั่งเศสส่ง Cultural Attaché ในคณะทูตคณะกงสุลมากกว่า 80 แห่ง และเยอรมันตะวันออก (ใน พ.ศ. 2502) จ่ายเงินถึง 13 ล้านดอลลาร์ให้ใช้จ่ายในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ด้านสหภาพโซเวียตได้เคยส่งเจ้าหน้าที่ทำงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมในช่วง 8 เดือนแรกในปี พ.ศ. 2502 จำนวน 3,918 คน โดยส่งออกไปประจำการจำนวน 1,543 คน ในประเทศสังคมนิยม

ประเทศจีนเป็นประเทศหนึ่งที่ได้หันมาใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางการทูต ในการดำเนินการเรื่องนี้จีนได้ใช้เครื่องมือที่สำคัญ คือ สถาบันขงจื้อ (Confucius Institute) โดยอาศัยสภาพเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยอย่างมากคือประเทศจีนสามารถใช้ประโยชน์จากการมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและการมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ตลอดจนความสนใจที่เพิ่มมากขึ้นของโลกเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภาษาจีน การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมและภาษาจีนในโลกอย่างเอาจริงเอา

จึง การทูตเชิงวัฒนธรรมของจีนมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ภาษาจีน การแลกเปลี่ยนทางการศึกษา การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนด้านสื่อมวลชน ด้วยเหตุที่ภาษาจีนยังเป็นเครื่องกีดขวางสำคัญในการสื่อสารระหว่างจีนและโลกภายนอก ดังนั้นเพื่อที่จะประสบความสำเร็จในการแพร่ขยายวัฒนธรรมจีน การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาจีนจึงจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการทูตเชิงวัฒนธรรมของจีนในปัจจุบัน (ซุม ทิ เฟื่อง เหวียน, 2549)

สำหรับประเทศไทยนั้นรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่งมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 เป็นต้นมา โดยได้จัดทำความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งอยู่ในอุดมการณ์เดียวกัน กล่าวถึงขอบเขตของความร่วมมือและวิธีการที่จะนำไปสู่การกระชับความสัมพันธ์ ตลอดจนหาหนทางในการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 101) โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 – 2534 ประเทศไทยได้มีการลงนามความตกลงทางวัฒนธรรมกับประเทศต่างๆ รวม 16 ประเทศ เรียงตามลำดับ คือ ญี่ปุ่น ตูนิเซีย ประเทศในกลุ่มอาเซียน ออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ อิหร่าน อียิปต์ อินเดีย ฝรั่งเศส บังกลาเทศ ศรีลังกา เยอรมันตะวันออก โปรตุเกส สเปน ปากีสถาน และตุรกี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536 : 10) โดยให้ความสำคัญต่อการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเน้นดำเนินกิจการหลักในลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนชาวไทยและต่างประเทศ ให้เข้าใจนโยบายต่างประเทศของไทย

การดำเนินการในด้านนี้มุ่งประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เพื่อให้ต่างประเทศเข้าใจนโยบายต่างประเทศของไทยที่ต้องการเป็นมิตรกับทุกประเทศและต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพึ่งพาอาศัยร่วมมือกันอย่างเป็นธรรม โดยยึดหลักทางพระพุทธศาสนาที่กลายมาเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ จนเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม เนื่องจากเข้ามาแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นสาระสำคัญของชีวิตที่จะให้ความเจริญงอกงามแก่ชีวิต ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมจึงมุ่งให้ประชาชนไทยเข้าใจวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ก่อน จึงจะสามารถสร้างความเข้าใจการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้ชาวต่างประเทศเข้าใจต่อไปได้

2. การแก้ภาพพจน์ของประเทศไทย

เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในข้อ 1 หากการดำเนินการใดๆ มิได้ใช้ความระมัดระวังดำเนินการด้วยความรอบคอบ หรือเกิดการกระทำใดๆ จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ตาม อาจก่อให้เกิดผลทางลบเสียหายกับต่างประเทศ ทำให้ขาดความเป็นมิตรหรือเกิดความไม่ไว้วางใจ

ระหว่างมิตรประเทศ คือก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยการแก้ภาพพจน์ที่เกิดขึ้นให้เป็นที่เข้าใจระหว่างกันต่อไป ด้วยการใช้วัฒนธรรมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

3. การเผยแผ่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

ในปัจจุบันพบว่าไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญหรือตระหนักถึงความสำคัญของอิทธิพล และศักยภาพของวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเท่าที่ควร การได้รับประโยชน์ในการติดต่อทางวัฒนธรรมมักพิจารณาในลักษณะ “รับ” ประโยชน์มากกว่า เช่น การศึกษาจากต่างประเทศ การต้อนรับนาฏศิลป์นักแสดงจากต่างประเทศ ซึ่งหากพิจารณาจะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ระยะสั้น แต่ในแง่ของผลประโยชน์ระยะยาวแล้วผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริงคือ “ผู้ให้” เนื่องจากผู้ให้สามารถใช้โอกาสเผยแผ่ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อของตนอย่างชนิดหยั่งรากลึก และต่อเมื่อเราจึงควรจะมองถึงเหตุผลและข้อเท็จจริงในมุมกลับที่ว่า “ผู้ให้” มักจะเป็นประเทศที่มีนโยบายอย่างชัดเจนหวังผลประโยชน์ระยะสั้นและระยะยาวอย่างไร ทูตทางวัฒนธรรมไม่ใช่ทูตทางการค้าที่จะดำเนินการแล้วสามารถวัดหรือเห็นผลเป็นรูปธรรมทันทีทันใด แต่เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาและความสำเร็จหรือล้มเหลวของการติดต่อขึ้นอยู่กับภูมิหลังและความสัมพันธ์ในอดีตความคล้ายคลึงและแตกต่างขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและการดำเนินชีวิตประจำวัน และสิ่งสำคัญคือการวางรากฐานความเข้าใจ เป้าหมายและมาตรการดำเนินการที่มีความชัดเจนและคาดว่าเป็นผลดี เพราะกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีมากมายหลายรูปแบบซึ่งอาจจะทำให้ขาดทิศทางและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และในท้ายที่สุดอาจจะไม่เกื้อกูลให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้

2.1.3 แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา

จากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจตามความคิดแบบตะวันตกนั้นส่งผลให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ประเทศที่มีความเจริญในทางเทคโนโลยี ประชากรกลับมีปัญหาด้าน “จิตใจ” “สังคม” “วัฒนธรรม” ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเจริญทางเทคโนโลยี มีแต่สภาพที่ต่ำลงและห่างเหินกันมากขึ้น ทวีโลกจึงรวมตัวกันหันมามองถึงปัญหาสังคม “วัฒนธรรม” จึงได้เกิดปริญญาศาสตร ฒ นครเม็กซิโก จนถึง Meeting of Experts on Statistics and Indicators of Cultural for Asia ณ กรุงโซล และอีกหลายครั้งในการประชุมระดับโลก ท้ายที่สุดก็มีความเห็นตรงกันว่าปัญหาอันใหญ่หลวงของสังคมโลกที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีและก้าวหน้าทางวัตถุโดยไม่คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนาประเทศที่มุ่งสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่มนุษย์จึงต้องคำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เพื่อยืนยันความสำคัญของทิศทางและแนวทางนี้ องค์การสหประชาชาติ (UNESCO) จึงได้ประกาศทศวรรษแห่งการพัฒนาขึ้น ระหว่างปีพุทธศักราช 2531-2540 เป็น “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” (World Decade for Cultural

Development 1987-1997) โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ข้อดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2546 : 34-35)

1. การยอมรับมิตินิยมวัฒนธรรมในการพัฒนา
2. การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
3. การขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมและการพัฒนา
4. การส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

การพัฒนาประเทศโดยใช้มิติทางวัฒนธรรม ก็คือกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ อันจะส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามทางจิตใจ

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมส่วนรวมไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของชาติใด สิ่งที่ควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเป็นหลัก จึงควรมีลำดับความสำคัญดังนี้

1. ความเชื่อและระบอบของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเรื่องศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี
2. เศรษฐกิจและกฎหมาย
3. จริยศาสตร์ เกี่ยวกับความประพฤติในส่วนรวม และสุนทรียศาสตร์ เกี่ยวกับความงาม ความไพเราะ ได้แก่ศิลปะด้านต่างๆ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งประเทศที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติ จึงได้สนับสนุนเรื่องดังกล่าวโดยประกาศให้ปีพุทธศักราช 2537 เป็นปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย และปีพุทธศักราช 2537-2540 เป็นทศวรรษสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาของประเทศไทยและได้กำหนดนโยบายแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนงานดังนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยกับนานาชาติ เผยแพร่แลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาพลักษณ์ เกียรติภูมิและศักดิ์ศรีวัฒนธรรมไทยรวมทั้งติดตามความเคลื่อนไหว ทำความเข้าใจในวัฒนธรรมของชนชาตินั้น โดยมีเป้าหมายดังต่อไปนี้ ส่งเสริมความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรม การเผยแพร่แลกเปลี่ยนประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ในประเทศที่ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตทุกประเทศอย่างน้อยร้อยละ 20 โดยมีกิจกรรมหลักของแผนงานดังต่อไปนี้(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544 : 61)

1. การกำหนดนโยบาย จัดทำแผนงาน การเผยแพร่แลกเปลี่ยน ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมและความตกลงทางด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

2. การติดต่อและประสานงานกับหน่วยราชการไทยและหน่วยงานต่างประเทศเกี่ยวกับการเผยแพร่แลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม

3. สนับสนุนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยกับนานาชาติ และให้สามารถรับวัฒนธรรมต่างชาติมาประยุกต์ใช้อย่างรู้เท่าทัน โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยการแลกเปลี่ยนหลากหลายรูปแบบด้วยการเลือกเฟ้นศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณภาพให้เหมาะสมทั้งในของผู้รับและผู้ให้

4. การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานทูตไทย วัดไทย ร้านอาหารไทย ฯลฯ ทำหน้าที่เป็นแหล่งงาน การเผยแพร่ภาพลักษณ์ เกียรติภูมิและศักดิ์ศรีวัฒนธรรมไทยในแหล่งต่างๆ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีทูตวัฒนธรรมไปประจำในประเทศต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนในการเผยแพร่ให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับภาพลักษณ์ เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีของคนไทย วัฒนธรรมไทย รวมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวและทำความเข้าใจในวัฒนธรรมของชนชาตินั้น

6. การสนับสนุนให้คนไทยมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมในสังคมโลก

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นบทบาทที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ เพราะการเผยแผ่ คือ การช่วยให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ส่งสาวกจำนวน 60 รูป ไปประกาศพระพุทธศาสนาตามเมืองต่างๆ ในอินเดีย โดยให้หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวไปจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนหมู่มาเกิด” โดยวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ ก็เพื่อความตั้งมั่นของพระศาสนา ความสงบสุขของประชาชน และเพื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนในสังคม ทำให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอินเดียมาโดยลำดับ ในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นเพียงการส่งพระธรรมทูตไปประกาศศาสนาภายในประเทศอินเดียเท่านั้น

ต่อจากนั้นมาอีกในพุทธศตวรรษที่ 3 ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ได้ส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศศาสนาออกอินเดีย โดยส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเชื่อมความสัมพันธ์กับดินแดนต่างๆ เป็นกุสโลบายที่ผู้ปกครองบ้านเมืองได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มชนในดินแดนต่างๆ โดยโครงการพระธรรมทูตก็ได้อาศัยแนวทางเดียวกัน ฝ่ายบ้านเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมภายนอกประเทศ โดยที่ฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายพระสงฆ์เองได้อาศัยซึ่งกันและกันในการรักษาสถานะอันชอบธรรมของทั้งสองฝ่ายไว้ จึงเป็นโครงการที่กำหนด

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในเรื่องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมโดยอาศัยพระพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบหลายๆอย่างส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ ทั้งหลักคำสอน พิธีกรรม บุคลากรฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์ได้ขยายโครงการนี้ไปยังต่างประเทศอีกด้วยภายใต้หลักการและจุดประสงค์เดียวกัน

ในสมัยปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น คณะสงฆ์ไทยเริ่มเข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศแถบยุโรปและอเมริกา เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2501 โดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้เดินทางรอบโลกครั้งแรก เพื่อร่วมกับ องค์การ เอ็ม. อาร์. เอ เพื่อส่งเสริมศีลธรรมให้แพร่หลาย และคณะสงฆ์ได้ริเริ่มงานพระธรรมทูตในต่างประเทศ พ.ศ. 2509-2511 ก็ต้องหยุดชะงักลงด้วยปัญหาและอุปสรรคหลายประการ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2538 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสมาธิสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาและกรมการศาสนา (พระมหาวิหาร พุทธญาโณ, 2545 : 250) ได้เริ่มดำเนินงานโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นเป็นรุ่นแรก โดยโครงการได้วางหลักสูตรการฝึกอบรมไปในแนวทางเดียวกัน มีเป้าหมายที่ชัดเจนและวิธีการในการเผยแผ่ที่แน่นอนมีประสิทธิภาพในการทำงานประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ และได้มีการจัดประชุมสัมมนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เรื่อง “พระธรรมทูตไทยในยุคผู้ให้และผู้รับ” เมื่อวันที่ 7-9 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดยความร่วมมือจากกรมการศาสนา และวัดไทยวอชิงตัน ดี.ซี รัฐแมริแลนด์ สหรัฐอเมริกา ในการสัมมนาดังกล่าว นายนิรันดร์ พิบุรณสงคราม เอกอัครราชทูตไทย ประจำสหรัฐอเมริกา ตำแหน่งในขณะนั้น ได้บรรยายพิเศษมีใจความสำคัญดังนี้

1. พระสงฆ์มีภาระคือดำรงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ และวัดไทยในอเมริกากำเนิดขึ้นจากชุมชนชาวไทย ซึ่งแสดงว่าพระสงฆ์กับชุมชนชาวไทยเป็นปัจจัยเกื้อกูลหนุนกัน ดังนั้นพระสงฆ์จึงควรเน้นการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณี และพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน ซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดพุทธศาสนาต่อไป

2. บทบาทพระธรรมทูตในทศวรรษหน้าควรเผยแผ่ไปถึงชนชาติอื่นๆด้วย เพราะเป็นการดึงชนชาติอื่นให้มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาวไทย ให้เข้าใจพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เข้าใจและได้ประโยชน์จากหลักธรรม อันจะเป็นเหตุผลที่แสดงให้เขาเห็นว่าชุมชนชาวไทยที่เข้ามาอยู่ในสหรัฐอเมริกามีแต่สร้างประโยชน์แก่พวกเขา ทั้งนี้การสร้างคามยอมรับดังกล่าว จะต้องคัดเลือกพระธรรมทูตที่มีคุณภาพ และมีทักษะด้านการใช้สื่อ เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

3. ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นปูชนียบุคคลที่บุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือจึงเป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ให้เกิดในหมู่คณะ และยังเป็นแกนนำสร้างชุมชนชาวไทยให้เป็นปึกแผ่น นำชุมชนทำสาธารณประโยชน์ เป็นผู้บริการสังคมที่ดี และมีประโยชน์ต่อชุมชนชาวไทย

4. พระธรรมทูตมีบทบาทส่งเสริมเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ไทยให้แพร่หลายอย่างกว้างขวางช่วยปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนไทยในอเมริกาให้เป็นคนมีคุณภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะถ้าเยาวชนเหล่านั้นกลับไปทำงานให้กับประเทศไทย ก็จะกลายเป็นกำลังสำคัญให้แก่ประเทศชาติ หรือถ้าทำงานอยู่ในสหรัฐอเมริกา ก็จะเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของคนไทยต่อไป

ในปัจจุบันมีวัดไทยก่อตั้งอยู่ทั่วโลก¹ ทั้งในอเมริกา เอเชีย ยุโรป และออสเตรเลีย เพื่อให้คนไทยที่ไปอยู่ต่างแดนและชาวต่างประเทศได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และเพื่อเป็นการเจริญศาสนไมตรีระหว่างประเทศกับประเทศที่มีวัดไทยตั้งอยู่ ซึ่งมีส่วนช่วยเหลือและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับต่างประเทศ พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการกระชับความสัมพันธ์กับมิตรประเทศทั้งในระดับรัฐบาลและระดับประชาชนในประเทศต่างๆ อันจะทำให้บวรพุทธศาสนาสถิตสถาพรอยู่ในโลกตลอดกาลนาน (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548)

หลังจากที่สมัชชาสหประชาชาติมีมติรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ในปี 2547 ประเทศไทยได้มีบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยได้เริ่มจัดกิจกรรมฉลองในงานวันวิสาขบูชาโลกในระดับนานาชาติ นอกจากนี้จะจัดประชุมผู้นำชาวพุทธนานาชาติ ณ หอประชุมพุทธมณฑลแล้ว ก็ได้จัดกิจกรรมในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของสหประชาชาติ ณ สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. 2548 และปีต่อมา ก็ได้มีมติมหาเถรสมาคม ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหน่วยงานหลัก โดยมีพระธรรมโกษาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรมนานาชาติ ในการจัดประชุมชาวพุทธนานาชาติ เนื่องในวันวิสาขบูชาโลกในงานฉลองวันวิสาขบูชาโลก พ.ศ.2548 ที่ประชุมชาวพุทธนานาชาติ 42 ประเทศ ได้มีมติเห็นชอบลงนามในแถลงการณ์ร่วมในวันปิดประชุมที่ 20 พ.ค. 2548 ให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก และให้จัดฉลองวันวิสาขบูชาโลกในประเทศต่อไปโดยให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นองค์กรประสานงานและดำเนินงาน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552 : 300)

¹วัดไทยในต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย เวลเยี่ยม แคนาดา เดนมาร์ก อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ฮองกง อินเดีย อินโดนีเซีย อิตาลี เนปาล เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ สิงคโปร์ และมาเลเซีย

2.2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาที่เขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนามมีหลายมิติส่วนใหญ่จะเน้นไปในทางความสัมพันธ์การเมือง เศรษฐกิจ แต่ในประเด็นด้านความร่วมมือด้านวิชาการ สังคมและวัฒนธรรมนั้นมีน้อยมากหรือเพียงแค่เป็นข้อเสนอแนะเท่านั้น งานศึกษาเกี่ยวกับเวียดนามนั้นยังขาดอีกหลายมิติด้วยกัน เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานทั้งการนำมาใช้เป็นหลักฐานและกรอบแนวความคิด จึงได้สำรวจงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม โดยจัดจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และทำให้เห็นภาพการศึกษาถึงความสัมพันธ์ไทยเวียดนามและพัฒนาการของความร่วมมือของทั้งสองประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา

2.2.1 ความสัมพันธ์ไทยเวียดนามด้านวิชาการ สังคมวัฒนธรรม

จุลชีพ ชินวรรณ (2539) ได้สรุปความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ของทั้งสองได้ผ่านมรสุมหลายครั้งและในปัจจุบันไทยกับเวียดนามมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความใกล้ชิดและร่วมมือกันหลายๆด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมความร่วมมือทางวิชาการ โดยการช่วยเหลือกันในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการแลกเปลี่ยนนักวิชาการ ซึ่งน่าจะมีส่วนช่วยให้ประชาชนของทั้งสองประเทศเข้าใจกันยิ่งขึ้น ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับเวียดนามอันเนื่องมาจากสังคมเกษตรและยังใช้น้ำจากแม่น้ำโขงร่วมกันนั้นถือเป็นสายใยเชื่อมโยงกัน ตลอดถึงการลงนามในความตกลงทางวัฒนธรรมในโอกาสฉลองครบรอบ 20 ปี ก็มีความสำคัญในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามให้มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวัฒนธรรมและวิชาการ

สุรชัย ศิริไกร (2539) ได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างไทยกับเวียดนามที่มีระยะเวลาไม่ถึงสิบปีที่ผ่านมา แต่มีแนวโน้มและผลประโยชน์ร่วมกันในอันที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศและการลงทุนระหว่างไทยกับเวียดนามสามารถเพิ่มปริมาณและมูลค่าได้โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและเอกชนของทั้งสองประเทศ การร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจและเชื่อมโยงสาธารณูปโภคต่างๆ ระหว่างไทยกับเวียดนามในระดับพหุภาคี ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จะมีผลให้ประเทศต่างๆ ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงเชื่อมโยงกันทั้งโดยด้านกายภาพ เศรษฐกิจ บริการ และสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องจากประเทศต่างๆในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงมีอารยธรรมและค่านิยมที่คล้ายคลึงกันและเคยติดต่อร่วมกันมาเป็นระยะเวลายาวนานในอดีต ในปัจจุบันประเทศเหล่านี้ยังมีค่านิยมร่วมกันในเรื่อง พุทธศาสนา การนับถือบรรพบุรุษ และสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ อารยธรรมของชุมชนกสิกรรมเพาะปลูกข้าว และการมีอารยธรรมร่วมกันของการเป็นชุมชนบนลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้รัฐบาลไทยและเวียดนามควรที่จะมีการพิจารณาหยิบยกวัฒนธรรมร่วมกันเหล่านี้ขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล และระดับประชาชนต่อประชาชนด้วย

ชญญาทิพย์ ศรีพนา (2541) กล่าวถึงความพยายามในการพัฒนาและกระชับความทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยกับเวียดนาม สิ่งที่ไม่ควรลืมและควรดำเนินการควบคู่ไปด้วยคือการส่งเสริมความร่วมมือทางด้านสังคมวัฒนธรรม ในความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลนั้นความสัมพันธ์เกิดขึ้นจากการพบปะแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันของรัฐบาลทั้งสองประเทศ สำหรับความสัมพันธ์ระดับประชาชนนั้นสามารถทำได้ด้วยการสร้างความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทางวิชาการ เพื่อให้ประชาชนของทั้งสองได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและคุ้นเคยกันขึ้น ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุมถึงการแสดง การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมนาฏศิลป์ไปแสดงอีกประเทศหนึ่ง การแข่งขันกีฬาด้วยกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ การศึกษาค้นคว้าโบราณคดี การทำพจนานุกรม การประชุมทางวิชาการร่วมกัน นอกจากนี้การให้และแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล รวมทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของกันและกันมากขึ้น จะทำให้ประชาชนของทั้งสองประเทศรู้จักคุ้นเคยและเข้าใจกันมากขึ้น คงจะถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลไทยจะให้ความสำคัญกับความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและวิชาการมากขึ้น ความร่วมมือดังกล่าวนี้จะเป็พื้นฐานและแนวทางที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีและนำไปสู่การสร้าง ความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้รัฐบาลควรจะต้องผลักดันให้มีการประสานงานระหว่างกระทรวงและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมนี้ เพื่อให้ความร่วมมือดังกล่าวดำเนินไปอย่างจริงจัง

สุคติ จันทวิมล (2541) กล่าวว่าคนเวียดนามที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 เรียกว่า “ญวนเก่า” ได้ผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทย ชาวเวียดนามที่นับถือพุทธศาสนาเข้ากับชุมชนในท้องถิ่นได้ดีกว่าเพราะนับถือศาสนาเดียวกันแม้ว่าจะต่างนิกาย สำหรับคนเวียดนามที่นับถือศาสนาพุทธแล้ว ศาสนาไม่เป็นอุปสรรคแต่อย่างใด ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลไทยนำลัทธิชาตินิยมมาใช้และดำเนินมาตรการแผ่ขยายลัทธิชาตินิยมนี้กับชาวเวียดนาม ดังนั้นราวหนึ่งหรือสองชั่วคนหรือราว 50 ปี เป็นอย่างมาก คนเวียดนามในไทยก็จะผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยได้อย่างสำเร็จ เวลาที่ผ่านมาเนิ่นนานเป็นศตวรรษก็ทำให้ชาวเวียดนามเหล่านี้มีสภาพบ้านเกิดเมืองนอนบรรพบุรุษของตนไม่ออก คนเวียดนามพวกนี้เกิดในเมืองไทย ผูกพันกับเมืองไทย โดยเฉพาะพวกลูกหลานเวียดนามรุ่นหลังๆ สนใจเวียดนามน้อยลง ยิ่งกว่านั้น

พวกที่มีฐานะดีได้เข้ามหาวิทยาลัย มีการศึกษาแบบคนไทย ใช้ภาษาไทย ชื่อไทย เข้าทำอาชีพอยู่ในสังคมไทย เป็นข้าราชการ แต่งงานกับคนไทยและถือสัญชาติไทย ยิ่งเวลาผ่านไปเท่าใด ชาวเวียดนามเหล่านี้ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและเป็นคนไทยมากขึ้นเท่านั้น

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (2548) กล่าวว่าชาวเวียตเกียจะมีความรักชาติเวียดนามอย่างยิ่ง แต่ก็มีความรัก ความผูกพันกับประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อดินแดนอีสานด้วยเช่นกัน ความผูกพันของชาวเวียตเกียต่อแผ่นดินไทยนี้ เห็นได้จากการสร้างอนุสรณ์ครวย้ายกลับปีตุมุมิ เช่น หอนาฬิกาและซุ้มประตูประตูดัดในจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสาน ดังต่อไปนี้ที่จังหวัดนครพนม ได้สร้างหอนาฬิกา และตามซุ้มประตูวัดโพธิ์ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำโขง และซุ้มประตูวัดภูเขาทอง ซึ่งอยู่ริมถนนทางออกบ้านนาจอก ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเวียตเกีย ในจังหวัดมุกดาหารมีซุ้มประตูวัดศรีมงคลใต้เป็นอนุสรณ์ของชาวเวียตนามสร้างถวายเป็นปี 2503 และยังมีซุ้มประตูวัดศรีมงคลใต้ที่ชาวเวียตเกียสร้างขึ้นถวายเป็นวัดเมื่อ 25 ธันวาคม 2545 ซุ้มประตูนี้ไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับการกลับภูมิลำเนา แต่มีความหมายของการให้การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่จังหวัดสกลนครชาวเวียตเกียได้สร้างหอร่มขังขึ้นในปี 2503 เพื่อเป็นที่ระลึกของการโทษ เอื้องไว้ที่วัดพระธาตุเชิงชุม ในเขตอำเภอเมือง นอกจากนี้ที่บ้านม่วงไข่ ตำบลม่วงไข่ อำเภอพังโคนชาวเวียตเกียก็ได้สร้างซุ้มประตูวัดที่วัดวิไลไว้ในปี 2503 เป็นอนุสรณ์ครวย้ายกลับปีตุมุมิ ซึ่งในปัจจุบันได้รับการดูแลทำนุบำรุงอย่างดีจากเจ้าอาวาสวัด ที่จังหวัดขอนแก่น ชาวเวียตเกียได้สร้างซุ้มประตูวัดไว้ที่ศรีจันทร์ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2503 ไว้เป็นอนุสรณ์ครวย้ายกลับปีตุมุมิ สิ่งทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความผูกพันของชาวเวียตเกียต่อแผ่นดินไทย ซึ่งเป็นแผ่นดินที่รักของชาวเวียตเกียอีกแห่งหนึ่งด้วยเช่นกัน

ศุภรารักษ์ แต่งตั้งลำ (2549) กล่าวถึงศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนามที่มีผลต่อการเสริมสร้างมิตรภาพและการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย-เวียดนาม การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติก่อให้เกิดสันติภาพความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน โดยศึกษาจากลักษณะศักยภาพการเป็นแหล่งนิเวศของ หมู่บ้านนาจอก อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และลักษณะการเสริมสร้างมิตรภาพและนักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเสริมสร้างมิตรภาพและนักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม และเพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนามที่มีผลต่อการเสริมสร้างมิตรภาพและลักษณะนักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนามส่งผลต่อการเสริมสร้างมิตรภาพ เช่นเดียวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนามส่งผลต่อลักษณะนักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม

จตุพร คอนโสม (2551) พบว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอกเป็นคนเวียดนามทางภาคกลางของประเทศเวียดนาม ที่หนีการปราบปรามของฝรั่งเศสบ้างหนีความอดอยาก ในช่วงที่เกิดภาวะข้าวยากหมากแพงในประเทศเวียดนาม คนเวียดนามจึงพากันอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะแถบจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมู่บ้านนาจอกตั้งขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2441 โดยคนเวียดนามรุ่นเก่า มีการก่อสร้างศาลขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยมีเจ้าเงิน สิ่ง คำว และโฮจิมินห์เป็นวีรบุรุษ เป็นที่เคารพสักการะของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในหมู่บ้าน นอกจากนี้ในหมู่บ้านจะมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นเก่าแล้วนั้น ยังพบว่ายังมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านในช่วงของสงครามอินโดจีน และส่วนหนึ่งพบว่ายังมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยอยู่อาศัยร่วมในหมู่บ้านด้วย

คนไทยเชื้อสายเวียดนามได้สร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม อาทิ ภาษาเวียดนามการแต่งกายด้วยชุดแบบเวียดนาม บทเพลงประจำหมู่บ้าน และการเลือกหยิบยกเอาเรื่องราวของเจ้าเงิน สิ่ง คำว และโฮจิมินห์ เข้ามาเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ โดยตอกย้ำ ถ่ายทอดผ่านการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าคำว เวียง ประจำหมู่บ้าน ทั้งหมดล้วนเป็นการสร้างอัตลักษณ์การให้ความหมายต่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองไทย นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจุบันบ้านนาจอกได้กลายมาเป็นหมู่บ้านมิตรภาพไทยเวียดนามเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในบริบทของกระแสภูมิภาคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์แล้วนั้น เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยคนภายนอก ในขณะที่พวกคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอกเองก็ได้สร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านพิธีกรรมในศาลเจ้าและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมหลายอย่าง อัตลักษณ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างขึ้นมา และการสร้างโดยคนภายนอกจึงได้ซ้อนทับบางอย่างมีความเหมือนและหลายอย่างมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการนำเสนอตัวตนทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามสู่สังคมภายนอก จึงมีความหมายในหลากหลายชุดด้วยกัน

ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา (2551) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนาม โดยไทยมีความร่วมมือทางวิชาการกับเวียดนามตั้งแต่ปี 2535 ผ่านกรอบการประชุมความร่วมมือทางวิชาการไทย-เวียดนาม นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายยังเห็นความสำคัญของการแลกเปลี่ยนการสอนภาษาระหว่างกัน โดยไทยได้รับความร่วมมือในการเปิดหลักสูตรสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัย 5 แห่งของเวียดนาม ในขณะที่เวียดนามสนับสนุนงบประมาณ 3.5 แสนดอลลาร์สหรัฐ สร้างโรงเรียนสอนภาษาเวียดนามที่จังหวัดนครพนม นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนการศึกษาดูงานสาขาต่างๆ ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง โดย

เวียดนามให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม ที่บ้านนาจอก จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นสถานที่ที่อดีตประธานาธิบดีโฮจิมินห์ เคยพำนักในช่วงกอบกู้เอกราช ขณะนี้ ไทย-เวียดนามได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านดังกล่าว ให้เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของการฉลองครบรอบ 30 ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยได้จัดงบประมาณ 2 ล้านบาท เพื่อสร้าง “ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์” ภายในหมู่บ้านดังกล่าวสำหรับเผยแพร่ความรู้ด้านความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านวัฒนธรรมของสองประเทศเพื่อเป็นการ “ต่อยอด” โครงการหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม

2.2.2 ความสัมพันธ์ไทยเวียดนามด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

พิชญ์ ประทุมทอง (2545) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามหลังสิ้นสุดสงครามเวียดนาม และหลังการสถาปนาทางการทูตในปี พ.ศ. 2519 นั้น ช่วงระยะแรกของความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีเป็นไปอย่างราบรื่น แม้ว่าจะมีความกังวลและความหวาดระแวงระหว่างกัน อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและการสนับสนุนของประเทศมหาอำนาจ อย่างไรก็ตามการที่เวียดนามส่งกองกำลังทหารเข้าไปในกัมพูชาและประชิดชายแดนไทย ก่อให้เกิดความริ้วฉานต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามอย่างรุนแรง เพราะไทยเกรงว่าเวียดนามจะแผ่ขยายอิทธิพลทางทหารเข้าสู่รุกรานไทย ซึ่งทางไทยพิจารณาเห็นว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทย และจากการที่เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ประกอบกับการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเวียดนามเข้าสู่ระบบตลาด และการใช้นโยบายแปรสนามรบเป็นตลาดการค้าของไทย นับเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างไทยกับเวียดนาม รวมทั้งการที่ไทยสนับสนุนเวียดนามให้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ทำให้ภายหลังเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ทั้งสองประเทศได้ร่วมมือและแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่างกันมากขึ้นทั้งในระดับทวิภาคีและในกรอบของอาเซียน จนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

สุวรรณ อูยานันท์, กฤษณ์ พรหมเชื้อและสุรศักดิ์ นัยสุคติ (2546) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามที่มักเกิดขึ้นและขาดหายอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะนับย้อนกลับไปถึงสมัยพระเจ้ายาตรอง หรือองค์เชียงสี่ผู้สถาปนาราชวงศ์เหงียน (Nguyen) ได้เคยมาลี้ภัยอยู่ในราชสำนักไทยเป็นการชั่วคราวในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสยามเคยส่งกำลังทหารไปช่วยพระองค์ แต่หลังจากนั้นความสัมพันธ์ของสยามกับเวียดนามก็ไม่ได้สืบทอดอย่างต่อเนื่องอีกครั้งหนึ่งที่ความสัมพันธ์ขาดไปในช่วงที่ เหงียน อ้าย ก๊วก หรือประธานโฮจิมินห์ เข้ามาในประเทศไทยระหว่างการวางแผนปลดแอกเวียดนามจากฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ก็ขาด

หายไปอีกครั้งพร้อมกับการเริ่มต้นของอเมริกาที่อาศัยแผ่นดินไทยเป็นฐานทัพในการส่งกำลังโจมตี เวียดนามและพวกเวียดนามในเวียดนามได้ ความสัมพันธ์ไทยกับเวียดนามก็ยังคงอยู่ในช่วงเวลาของความหวาดระแวงถึงแม้ว่าอเมริกาจะถอนกำลังทหารกลับไปแล้วก็ตาม เมื่อครั้งเวียดนามเคลื่อนกองกำลังเข้าไปในกัมพูชา ไทยก็ได้แสดงบทบาทต่อต้านและเรียกร้องกลุ่มประเทศอาเซียนให้แสดงจุดยืนต่อการแทรกแซงของเวียดนามในกัมพูชาและลาว การล้วงล้ำอาณาเขตจากกัมพูชามาประชิดชายแดนไทย มีผลให้ไทยต้องกลายเป็นแหล่งรองรับผู้อพยพชาวกัมพูชานับแสนคนที่หนีภัยสงคราม และความสัมพันธ์ไทยกับเวียดนามก็เลวร้ายลงไปอีกเมื่อเวียดนามส่งกำลังทหารโจมตีหมู่บ้านโนนหมากมูนเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ปี 2523 นับจากนั้นเป็นต้นมาความสัมพันธ์ทางการและเศรษฐกิจระหว่างไทยกับเวียดนามก็แทบไม่เกิดขึ้นเลย จนกระทั่งหลังจากที่เวียดนามยอมถอนทหารออกจากกัมพูชาแล้ว ความขัดแย้งทั้งตามแนวชายแดนและน่านน้ำเริ่มลดลง นโยบายแปรสนามรบให้เป็นสนามการค้าในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีก่อเป็นการเบิกทางสำหรับนักลงทุนไทย แต่นโยบายนี้มาในรูปแบบเป็นร่างในช่วงที่นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี และมีการเขียนระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศ และได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ของไทยและเวียดนามตลอดจนสามารถบรรลุข้อตกลงในเรื่องการทำประมงและการแบ่งเขตน่านน้ำ

ศูนย์ศึกษาการระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามในช่วงหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองช่วง คือ ปี พ.ศ. 2535-2539 และปี พ.ศ. 2540- 2544 และบางส่วนในปี พ.ศ. 2545 ความสัมพันธ์ในช่วงแรกเพิ่มขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว เกิดข้อตกลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมหลายฉบับ อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ส่วนปัจจัยที่เร่งระดับความสัมพันธ์ คือ (1) การสิ้นสุดลงของสงครามเย็น (2) การถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา (3) การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและรัสเซีย (4) การปฏิรูปเศรษฐกิจในเวียดนาม (5) การที่ผู้นำหัวปฏิรูปในเวียดนามครองอำนาจในการบริหาร (6) การที่ไทยเปลี่ยนตัวผู้นำรัฐบาล ในขณะที่ความสัมพันธ์ช่วงหลังคือ พ.ศ. 2540- 2544 มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจกลางปี ค.ศ. 2540 จะทำให้เศรษฐกิจของไทยแย่ลง แต่ก็ไม่ได้ส่งผลต่อระดับความสัมพันธ์ต่อกัน ขณะที่ความสัมพันธ์ในทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีบทบาทอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากทัศนคติที่ชาวเวียดนามมีต่อไทยอยู่ในแง่บวก ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพยายามสร้างความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บุญรัตน์ รัษฎาภิรักษ์ (2548) พบว่านโยบายต่างประเทศไทยต่อเวียดนามหลังยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ คือ การสร้างเสริมความไว้วางใจกับเวียดนาม ควบคู่กับการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ขณะที่เป้าหมายระยะยาวคือการเสริมสร้างบรรยากาศ

ที่สงบและมีเสถียรภาพในภูมิภาคร่วมกับเวียดนาม ซึ่งพิจารณาจากวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ที่ใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น เครื่องมือทางการเมืองการทูต เศรษฐกิจและสังคม จิตวิทยา การดำเนินนโยบายต่างประเทศไทยต่อเวียดนาม ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ คือ “นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลัก แต่ที่จริงแล้วเป้าหมายทางนโยบายกลับตรงกันข้าม สิ่งที่ไทยต้องการที่แท้จริงกับเวียดนาม คือความไว้วางใจ โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ เป้าหมายดังกล่าวแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระของการดำเนินความสัมพันธ์ต่อเวียดนามนับจากสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเป็นต้นมา รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน รัฐบาลนายชวน หลีกภัย รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชา ก็ล้วนแล้วแต่ดำเนินการตามเป้าหมายเดิมคือ การสร้างความไว้วางใจกับเวียดนาม

และหลังจากเวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาและสิ้นสุดสงครามในกัมพูชา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ปัญหาทวิภาคีระหว่างไทยและเวียดนาม เช่น ญวนอพยพ เขตแดนทางทะเล กลุ่มต่อต้านรัฐบาลเวียดนาม ได้ถูกคลี่คลายลง โดยความพยายามของรัฐบาลไทยเพื่อสร้างความไว้วางใจที่มีต่อเวียดนาม ซึ่งกว่าปัญหาดังกล่าวจะแก้ไขได้ ต้องใช้เวลานานร่วมทศวรรษและใช้ความอดทนเป็นอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ไทยยังใช้เครื่องมือทางการเมือง คือ การเดินทางแลกเปลี่ยนการเยือนระดับสูง เศรษฐกิจ คือการขยายคู่ทางการค้าและการลงทุนในเวียดนาม และสังคมจิตวิทยา เช่น การให้ความช่วยเหลือ การสอนภาษาไทย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะมีผลไปยังเป้าหมายในระยะยาวของไทยด้วย กล่าวคือ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับเวียดนามเป็นตัวกำหนดเสถียรภาพในอนุภูมิภาคอินโดจีนด้วย ซึ่งปัจจุบันนับว่าไทยบรรลุเป้าหมายทางนโยบายที่ตั้งไว้มายาวนาน นั่นคือ สามารถจะสร้างความเชื่อใจทางการเมืองจากเวียดนามได้ระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันก็สามารถจะรักษาความสงบและสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นในอินโดจีนได้

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (2550) กล่าวถึงการสร้างความไว้วางใจและการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อกันตลอดช่วงปี 2533 ได้นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาสำคัญๆ ที่ค้างค้ำมาเป็นระยะเวลานาน ดังเช่น การแก้ปัญหาชาวเวียดนามอพยพ การแก้ไขปัญหาการจัดระเบียบทางทะเลซึ่งนำไปสู่ข้อตกลงในปี 2537 การแก้ไขปัญหาเขตแดนทางทะเลในอ่าวไทยในปี 2540 นอกจากนี้ การสร้างความไว้วางใจและการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อกันยังนำไปสู่การอนุมัติให้รัฐบาลเวียดนามเปิดสถานกงสุลใหญ่เวียดนามได้ที่ขอนแก่น ในปี 2539 และการบรรลุข้อตกลงว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราสำหรับผู้ถือหนังสือเดินทางการทูตและข้อตกลงว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตรา

สำหรับผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดาในปี 2540 และปี 2543 ตามลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศในรูปแบบเก่าๆ ที่ตั้งอยู่บนความเป็นปฏิปักษ์ได้ผ่านพ้นไปแล้ว นโยบายต่างประเทศเวียดนามต่อไทยในอนาคตไม่น่าจะพลิกผันไปจากนี้ อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะเน้นการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือในกรอบพหุภาคี ดังเช่น ในกรอบ ASEAN ASEM APEC GMS และ ACMECE เป็นต้น และในกรอบทวิภาคีที่ใกล้ชิดมากขึ้นทั้งในระดับรัฐและระดับประชาชน ไม่เฉพาะกับประเทศไทยแต่กับทุกประเทศในสังคมโลก ทั้งนี้เวียดนามในปัจจุบันต้องการสันติภาพมากกว่าความขัดแย้งเพื่อทุ่มเททรัพยากรที่มีอยู่เพื่อพัฒนาประเทศในทุกด้านให้เท่าเทียมประเทศต่างๆ ในโลก

วิภาวดี คำเรือนมา (2550) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 ในช่วงระหว่างภายใต้การบริหารงานของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท ทักษิณ ชินวัตร สามารถสานต่อความสัมพันธ์อันดีในช่วงรัฐบาลที่ผ่านมา และต่อ ยอดความสัมพันธ์ให้กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นโดยใช้นโยบายและยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนาม ในการส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์ทางการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม ตามแนวทางความสัมพันธ์ทางหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเป็นอย่างมากและส่งผลต่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่เพิ่มสูงขึ้น ไม่เพียงแต่ระดับรัฐต่อรัฐเท่านั้นและในภาคประชาชนของไทยกับเวียดนามก็มีระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่เพิ่มสูงขึ้น มีการเยือนระหว่างกันอย่างต่อเนื่องในการพบปะหารือร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการบรรลุความตกลงในหลายๆ เรื่องที่จะประสานผลประโยชน์ร่วมกันในทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ในความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่องทำให้ในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร สามารถเปิดศักราชใหม่ในความสัมพันธ์อย่างบูรณาการ โดยประสบผลสำเร็จในการจัดประชุมคณะรัฐมนตรีร่วมไทย-เวียดนาม และการลงนามความตกลงร่วมกันเพื่อเป็นกรอบในความร่วมมือระหว่างกันในระยะยาวถึง 10 ฉบับ ที่สำคัญคือการบรรลุความตกลงตามแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยกรอบความร่วมมือไทย-เวียดนาม ในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 กลไกในความร่วมมือระหว่างกันในทุกๆ ด้านที่ทั้งสองประเทศจะประสานผลประโยชน์ร่วมกันตามแนวทางความสัมพันธ์ทางหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ ที่ทั้งสองประเทศสามารถประสานผลประโยชน์ร่วมกันในการที่มีความร่วมมือระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ภาวะการค้าและการลงทุนของไทยกับเวียดนามที่มีอัตราการเจริญเติบโตที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถพลิกประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาอนุชนอพยพที่ถือเป็นปัญหาที่กระทบต่อความสัมพันธ์มาอย่างยาวนานและการเปิดหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม ซึ่งถือได้ว่า

เป็นสัญลักษณ์ในความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระดับการพึ่งพาอาศัยกันและกันของทั้งสองประเทศและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่น อีกทั้งถือเป็นการวางรากฐานของความร่วมมือระหว่างกันอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

เหงียน ก๊วก ต่วน (2550) พบว่าโฮจิมินห์เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ระดับทวิภาคี ของประเทศไทยที่มีต่อประเทศเวียดนามนับจากปี พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา โดยระหว่างปี พ.ศ. 2488-2512 โฮจิมินห์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบนโยบายที่ประเทศไทยมีต่อเวียดนาม รวมถึงมีบทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระดับบุคคล ระหว่างชาวไทยและชาวเวียดนาม โดยในด้านของประเทศไทยพบว่าทัศนคติของผู้นำไทยที่มีต่อโฮจิมินห์มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญนับตั้งแต่สมัยสิ้นสุดสงครามโลกเป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิใช่เพียงสะท้อนบริบทปัจจุบัน แต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากภาพความคิดของชนชั้นผู้นำชาวไทย โดยในระหว่างปี พ.ศ.2488-2491 ขบวนการเสรีไทยมีแนวโน้มที่จะมีมุมมองต่อโฮจิมินห์ว่าเป็นตัวแทนของผู้รักและเสียสละเพื่อชาติ และได้อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มเวียดมินห์อย่างเต็มที่ ต่อมาในยุคเริ่มต้นของสงครามเย็นรัฐบาลทหารของไทยมีมุมมองต่อโฮจิมินห์ว่าเป็นผู้นำคอมมิวนิสต์ อันมีนโยบายเป็นภัยต่อความสงบสุข ความมั่นคง และความเป็นประชาธิปไตยของภูมิภาค รวมถึงความปลอดภัยในระดับชาติของประเทศไทยด้วย โดยเฉพาะมีประธานาธิบดีเวียดนามได้รับการเทิดทูนยกย่องจากชาวเวียดนามในประเทศไทยอย่างล้นหลาม ต่อมาภายในบริบทร่วมสมัยชนชั้นในของไทยได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อโฮจิมินห์ อันเห็นได้จากการสร้างหมู่บ้านโฮจิมินห์เพื่อเป็นการรำลึกถึงประวัติศาสตร์การอาศัยของอดีตประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ในจังหวัดนครพนม และอุดรธานี หมู่บ้านนี้ชาวเวียดนามถือเป็นหมู่บ้านมิตรภาพไทยเวียดนาม อันเป็นสัญลักษณ์ที่กระชับความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีของทั้งสองประเทศ

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (2552) กล่าวถึงแนวโน้มและโอกาสในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนาม จากการพัฒนาความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและต่อเนื่องทำให้ทั้งสองประเทศสามารถยกระดับความสัมพันธ์ในทุกๆด้าน ทั้งในด้านวัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายสร้างความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจให้แนบแน่นยิ่งขึ้น เช่นในประเด็นข้าว ข้าวเป็นประเด็นทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ ขึ้นอยู่กับว่าทั้งสองประเทศจะจัดการอย่างไร ไทยเองไม่ต้องการที่สร้างการแข่งขันในเรื่องข้าว และพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการแข่งขันไปสู่ความร่วมมือในประเด็นการท่องเที่ยว เกี่ยวกับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ทั้งไทยและเวียดนามมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งสองประเทศน่าจะหาทางที่จะพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมไม่ว่าจะในรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการของตนในอีกประเทศหนึ่ง หรือในรูปแบบของการจัดการ Package Tour ร่วมกันโดยการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

หรือระหว่างจังหวัดในแต่ละประเทศ เช่น จันทบุรีและตราดกับเกียนยางและอาานยาง หรือระหว่างมุกดาหารและนครพนมกับจังหวัดในภาคกลางของเวียดนาม เป็นต้น ความร่วมมือจะทำให้การพัฒนาความสัมพันธ์เวียดนามและไทยมีความยั่งยืนและนำไปสู่การหลีกเลี่ยงและความสามารถในการแก้ไขความขัดแย้งในปัญหาด้านต่างๆ ที่อาจมีขึ้นในอนาคตได้ง่ายขึ้น

2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

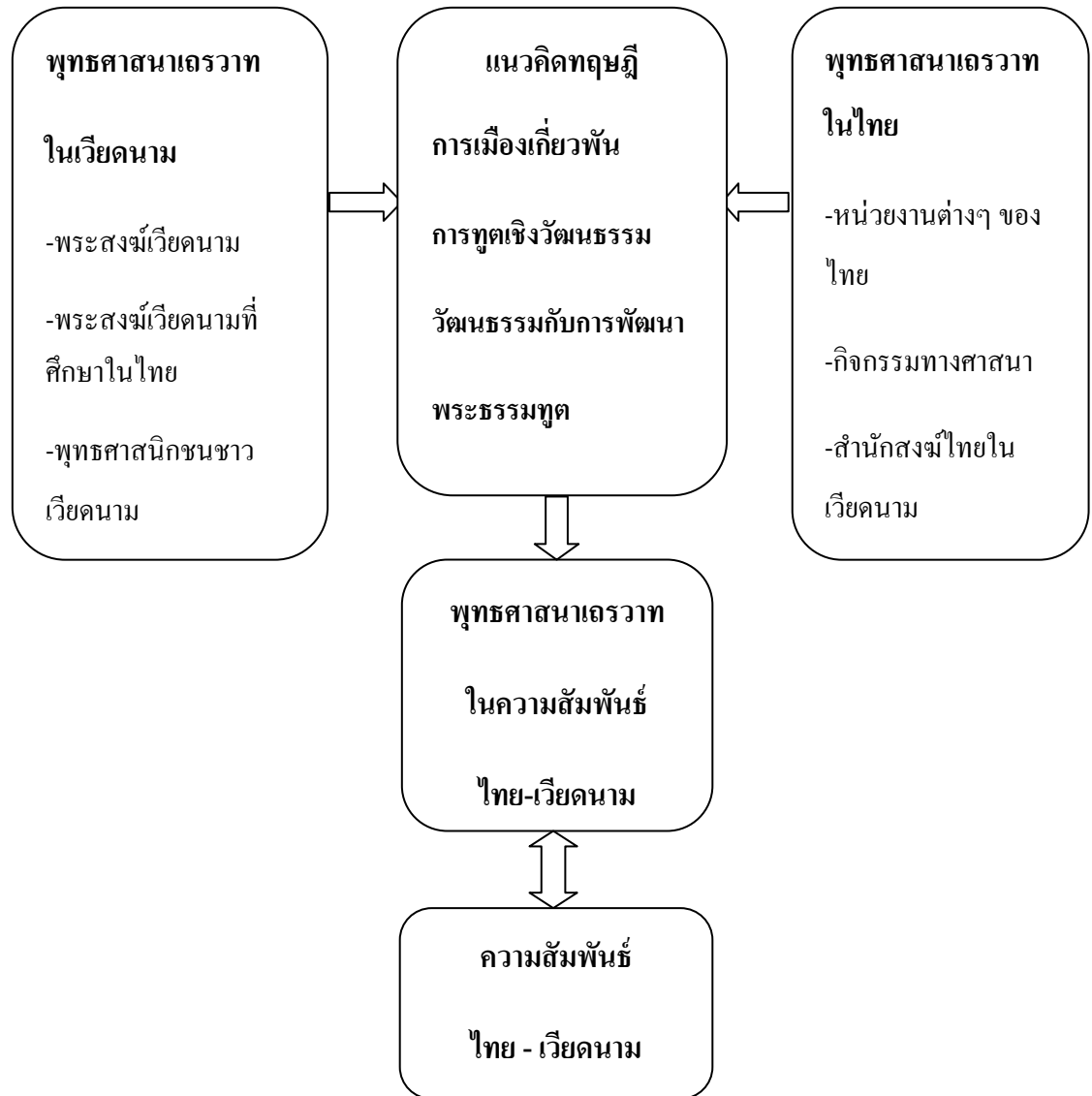
ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในฐานะการทูตวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม โดยมีกรอบการศึกษานี้โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันแนวคิดการทูตเชิงวัฒนธรรม แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา และแนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูตในบริบทภายในประเทศเวียดนามและบริบทภายในประเทศไทย ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศของทั้งสองประเทศ ที่มีปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศเป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศในความพยายามกระชับความสัมพันธ์ของไทยและเวียดนาม โดยความพยายามกระชับความสัมพันธ์ในหลายมิติ เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรม ที่ผ่านมานั้นความร่วมมือระหว่างไทยและเวียดนามนั้นในด้านการเมืองและเศรษฐกิจเป็นไปได้ด้วยดี แต่ในด้านความร่วมมือในด้านสังคมและวัฒนธรรมหรือความร่วมมือของภาคประชาชนของทั้งสองประเทศยังไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็นเหมือนความร่วมมือในด้านอื่นๆ การใช้วัฒนธรรมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปจากเดิม

ประเทศไทยและเวียดนามต่างก็มีความคล้ายคลึงกันทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนับถือพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของเวียดนามจะนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน แต่ก็มีชาวเวียดนามส่วนหนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมากขึ้นในระยะหลัง นับตั้งแต่รัฐบาลเวียดนามได้มีการผ่อนปรนเรื่องสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาลงไป ทำให้พุทธศาสนาในเวียดนามได้รับการฟื้นฟูเพิ่มมากขึ้น ไทยและเวียดนามต่างก็ได้ให้ความสนใจในความร่วมมือทางวัฒนธรรม จนนำไปสู่การบรรลุข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศที่ครอบคลุมถึงความร่วมมือทางด้านศาสนา

ในการศึกษาถึงความสำคัญของพุทธศาสนาเถรวาทในฐานะการทูตเชิงวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างกันของทั้งสองประเทศจึงได้ศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ด้านพุทธศาสนาเถรวาทต่อความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม และศึกษาถึงบทบาทของพุทธศาสนาเถรวาทในฐานะการทูตเชิงวัฒนธรรมที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย-เวียดนาม ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย

ของหน่วยงานต่างๆทั้งของไทยและเวียดนาม ในความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทของทั้งสองประเทศได้อย่างไรบ้าง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จึงพอสรุปกรอบแนวคิดออกมาได้ดังต่อไปนี้

กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา